

òbviament, el *libertarianism* anglo-saxó, que no passa de ser ultraliberalisme o liberalisme "ultra", sinó el *libertairisme* europeu, sinònim per a molts d'"anarquisme"). La figura de l'intel·lectual, des del sofista grec als nostres dies, ha tingut històricament la seva condició de possibilitat en la *divisió del treball*, treball intel·lectual, i doncs lliure, per a alguns i treball manual i sovint servil per a la majoria. I encara que és dubtós que la "divisió del treball" hagi de desaparèixer de les nostres societats industrials avançades o ja postindustrials, allò a què caldria si més no aspirar és que la dita divisió no ja s'origini en la desigualtat social, desigualtat que converteix la llibertat en l'injust privilegi d'uns quants.

(Per això, si algú em demanava què entenc per "llibertarisme", contestaria amb la millor definició que conec de l'*anarquisme*, entès al seu torn no pas com un moviment de masses,

que ja no ho és ni té l'aire –tot i que no se sap mai– de tornar-ho a ser, sinó com una ideologia que d'una manera difusa, però efectiva, amara encara el bo i millor de les restants ideologies polítiques supervivents. Val a dir, l'anarquisme com "una crítica *liberal* del socialisme i una crítica *socialista* del liberalisme". Aquesta és la crítica que van intentar de fer –i si hem de dir la veritat no pas sense un cert èxit– els *dissidents* que reclamaven llibertat sota el "socialisme real", i que hauria de ser la que avui emprenguessin, i de pressa, tots els qui reclamen igualtat sota el "capitalisme real".)

La dissidència, ja ho he dit, no és, ni hauria de ser-ho, necessàriament reservada als intel·lectuals, però en la mesura que n'hi continuï havent i que assumeixin com a pròpia la tasca d'exercir i de fomentar la intel·lectualitat, segur que tindran feina assegurada per una bona estona.

Javier Muguerza

Els intel·lectuals en la nova cultura

L'intel·lectual substitueix la religió i la filosofia en el seu origen. Ara, segons Jordi Berrio, són els mitjans de comunicació els que substueixen l'intel·lectual tot forjant una nova cultura.

Existeix un estat d'opinió estès, no sols entre el comú de la gent, sinó també entre els qui mantenen una certa visió crítica del que succeeix al seu voltant, segons el qual ja no hi hauria grans figures intel·lectuals del nivell i del prestigi de les d'abans.

Es pot dir que els joves ja no les han assolides, aquestes grans figures, i que els menys joves han conegut les darreres. Ens referim a personatges amb prestigi guanyat en els camps de l'art, de la ciència o de la filosofia que alçaven la veu per adreçar-la al conjunt de la societat sobre temes generals que no tenien a veure directament amb la seva especialitat personal. Efectivament, els grans artistes, científics o filòsofs, opinaven sobre qüestions morals o polítiques de gran transcendència amb la finalitat de cridar l'atenció de la ciutadania.

Ja no hi ha aquells homes –parafraçant Sar-

Jordi Berrio. Professor de la Universitat Autònoma de Barcelona des del 1977 a la Facultat de Ciències de la Comunicació, s'hi doctorà en filosofia al 1981. Treballa

en sociologia de la comunicació, especialment en sociologia de la cultura i de l'opinió pública, qüestions sobre les quals ha publicat alguns llibres i articles.

tre– que es ficaven allà on ningú no els demanava. On són els Émile Zola, Bertrand Russell, Albert Einstein, Pau Casals? Qui enlairarà la seva veu i provocarà un debat generalitzat sobre un complot estatal que inculpava un oficial francès innocent d'origen jueu? Qui crearà, com va fer el filòsof britànic, un tribunal per condemnar els crims contra la humanitat? Quin científic podem tragar ara que ens avisi del perill que representa l'assumpció de la ciència pel Sistema? On anirem a cercar, nosaltres, els ciutadans d'aquest racó de la Mediterrània, un altre gran artista admirat per tothom el qual, treballant en pro de les nostres llibertats, defensà la llibertat en general?

Si realment hi ha als nostres dies una manca de figures d'alt nivell que gaudeixin d'una gran presència social, i sembla que és així, les preguntes que se'ns presenten, d'una manera im-

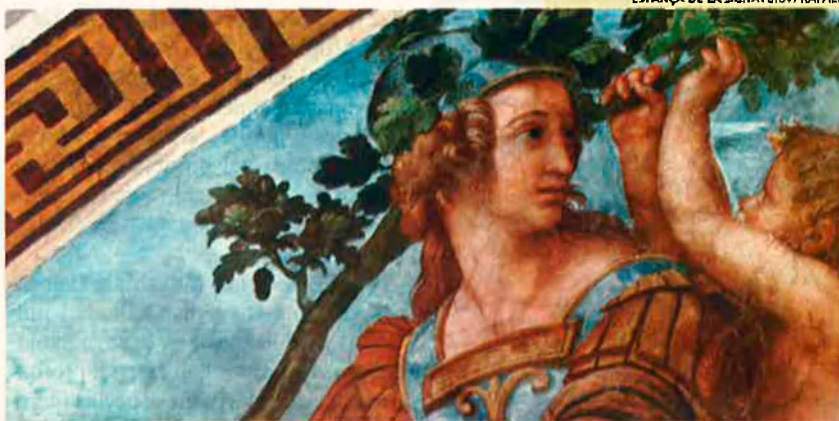
mediata, són algunes com aquestes: per què succeeix una tal cosa? És que els homes de les generacions actuals són pitjors que els de les anteriors? És que hi ha un aflujament del tremp moral i crític de les nostres societats complexes? És evident que hauríem de ser capaços de respondre aquests interrogants; si més no hauríem de tenir la valentia suficient d'intentar-ho.

D'antuvi, hem de dir que no creiem en la petitesa i en la inferioritat dels nostres temps, ni en el camp de l'organització de la vida econòmica i social, ni tampoc en el de la cultura. Les causes de la situació que hem enunciat, les hem d'anar a cercar en un altre lloc. Tanmateix, ments crítiques no s'estaran d'afirmar que ningú, amb l'autoritat moral dels intel·lectuals d'abans, de fa poc, és capaç ara de fer sentir la seva veu per damunt la cridòria que ens desorienta. Perquè, de veus, n'hi ha, i a dojo. Algunes són malicioses, unes altres ben intencionades, però ni les unes ni les altres no es fan sentir, sinó que, més aviat, col·laboren a la remor de fons que hi ha en el nostre ambient.

És possible, més que possible: és molt versemblant, que sigui precisament aquesta remor, i tot el que la provoca, una de les causes importants de la inexistència de veus que sobresurtin del conjunt. Si algú diu res d'interessant i de significatiu, el seu missatge resta immersit en el riu cabalós dels fluxos comunicatius que circulen pels diversos espais de comunicació.

En les societats actuals no hi ha les condicions per a l'existència dels personatges històrics coneguts com a intel·lectuals. I és que, a més, tampoc no els necessitem. Volem dir que podem funcionar sense ells o, si més no, així ho creiem. No hi ha cabuda per a veus amb prestigi que singularitzin accions, situacions o opinions; que puguin aturar el flux trepidant dels esdeveniments per tal que sigui possible la

ESTANÇA DE LA SIGNATURA / RAFAEL

ESTANÇA DE LA SIGNATURA / RAFAEL

reflexió. No existeixen les condicions adequades perquè es consolidin personalitats amb prestigi reconegut; d'una altra banda, tampoc no disposem de temps ni de ganes d'escoltar el que ens dirien.

A les societats que es forjaren com a resultat de la revolució científic-tècnica, amb la consciència il·lustrada com a guia i l'economia com a motor, es produí un procés d'eliminació dels encanteris, si més no dels encanteris de les cultures tradicionals. No és que haguessin desaparegut les supersticions, però sí que restaren molt minvades i, sobretot, desprestigiades entre els sectors cultes; no és que els individus o la col·lectivitat haguessin superat la religió, però sí que es produí una involució del fenomen religiós, i aquest tendí a recloure's dins la consciència individual: es tracta d'un procés que acabarà deixant els ciutadans moderns occidentals amb una religió i una filosofia afeblides; que situarà l'home en el cosmos amb les úniques armes de la raó i la sensibilitat. Es produí, doncs, un intent de negació radical del món arcaic, amb el desterrament dels mites a les golfes de la nostra memòria cultural, la qual cosa no ha significat la seva desaparició definitiva, tal com veurem.

Si volem valorar clarament els canvis que s'han produït en la nostra cultura, només cal que ens fixem en el que passa a l'Islam, i que fem les oportunes comparacions; que tinguem en compte el paper que allà ha fet la religió en els camps de la política, del dret, de la moralitat pública i privada. I que tot això, ho contrastem amb el procés de laïcització que han experimentat tots els països occidentals, iniciat des de fa segles, de fet des del Renaixement i la Reforma, i que culminà amb la societat democràtica sorgida de la Revolució Francesa.

És aleshores quan, en consolidar-se les societats capitalistes avançades, van aparèixer els intel·lectuals; uns personatges que van assumir la responsabilitat, davant els seus conciutadans, i aquests els l'atorgaren, de vetllar pel manteniment del camí que porta als objectius marcats per la cultura de la modernitat; uns personatges substantivats destinats a avisar dels perills a

ESTANÇA DE LA SIGNATURA / RAFAEL

què s'exposa la societat per causa de la seva pròpia conducta; uns fiscals de la moral col·lectiva. En definitiva, les funcions dels intel·lectuals eren de fer de guies i guaites en unes societats que, empeses pel progrés tecnològic, havien perdut, parcialment, les antigues cohesions i coercions, pròpies de l'Antic Règim.

Però les societats industrials avançades, en les quals tenien cabuda i funció els intel·lectuals, en la seva evolució sense aturador han canviat profundament en tots els seus aspectes i també, naturalment, en la seva cultura. I succeeix que ara, tant la cultura moderna de nivell alt, com les cultures populars de consum més general, han deixat pas a un altra, que anomenem generalment "cultura de massa". Aquesta cultura inclou, per tant, productes banals de música o literatura de consum, com també els més elaborats, que abans anaven destinats a unes minories selectes. La nova cultura, basada en la producció dels mitjans de comunicació, funciona com la culminació —o potser liquidació, segons com es miri— de les cultures anteriors, tant populars com selectes.

Si repassem els films propis del cinema i també els de la televisió, per agafar com a exemple uns productes molt genuïns i representatius de la nova manera de fer cultura, podem trobar les raons que ens permetin d'explicar la situació actual. En la producció fílmica trobem tota mena de continguts i situacions. Des de les narracions d'inspiració més o menys èpica, passant per la glorificació de la ciència i el progrés, fins a l'exaltació de les dimensions emotives i sensuales. Qui no ha seguit la narració èpica i mítica de la fundació dels Estats Units? Hi ha ningú, entre els qui han seguit els audiovisuals, que s'hagi estalviat les explicacions màgiques sobre la realitat o els mites propis de les religions monoteïstes més esteses: jueva, cristiana i fins i tot mahometana?

En les pel·lícules, en els telefilms, hi és tot. Apleguen els temes i les formes que pertanyen a les cultures anteriors. Diríem que la tradició és per a la indústria de la cultura com un enorme magatzem dins el qual es pot trobar l'inici, el tema, la inspiració per a l'elaboració dels seus productes. Tanmateix, la cultura de massa no copia ni reproduïx, sinó que adapta; els continguts de la tradició constitueixen, més aviat, una excusa temàtica o formal per tal d'aplicar-hi la màquina de la producció industrial.

En els films i en tota la producció de la indústria de la cultura, podem trobar-hi un univers complet d'elements mítico-religiosos, científic-racionals i literari-artístics; però tot això passat pel motlle de les noves maneres de produir i de distribuir els productes: les me-

diacions tècnico-científiques. Hi podem trobar aventura, violència, sensualitat, facècies, històries en una acció que alguns consideren sublimadora i uns altres repressiva de les pulsions humanes. Hi podem vehicular les nostres necessitats de màgia, de transcendència, de participació política; tot de la manera més còmoda: ens arriba a casa via hertziana o telemàtica o ens l'emportem del supermercat. El resultat són uns productes que serveixen per a integrar, adaptar i satisfer les necessitats del conjunt dels ciutadans, sigui quin sigui el seu origen, classe o nivell d'educació.

Es pot comprendre fàcilment que, amb una cultura com aquesta, els sacerdots, els màgics, els filòsofs i també els intel·lectuals restin fora de lloc, si no és que s'avinguin a passar per la trituradora de la indústria cultural. Qui no ha presenciada multitud de reportatges, entrevistes, taules rodones en les quals els nous intel·lectuals, en una operació de transformisme oportú, esdevenen estrelles dels mitjans?

La nova cultura compon tots els nivells, totes les tendències, totes les funcions. Ha recuperat, de la seva latència, la màgia i la superstició.

D'una manera especial, volem remarcar que ha tornat a fer actual la narració mítica, la qual cosa significa un atemptat clar contra la lògica racional que fonamenta la nostra ciència i filosofia; remarcarem també que això significa un setge a la racionalitat i a l'autonomia de la consciència del subjecte occidental.

La minva de la presència d'intel·lectuals vertaders és un símptoma visible de les transformacions que es fan a un nivell més pregon. Vivim immersos en una societat i una cultura que canvia molt ràpidament. És freqüent que emprem conceptes, valoracions i explicacions que ja no tenen vigència. Sovint ens enfrontem a espectres del passat. Per a evitar-ho, en el camp que ens ocupa, cal que fem un esforç per a conèixer la naturalesa de la cultura actual i dels seus actors. És cert que continuen existint persones que es dediquen a les ciències o a les lletres; però, no ens enganyem, ara, fora del seu àmbit específic, només es fiquen allà on expressament els demanem.

Jordi Berrio

ESTANÇA DE LA SIGNATURA / RAFAEL

